

БЪЛГАРСКИЯТ ЖЕСТОВ ЕЗИК - МОРФОЛОГИЧНИ ИЗМЕРЕНИЯ

Георгиева Р.,

докторант в ПУ „Паисий Хилендарски“

Резюме: В настоящата статия се внася морфологичен анализ на жестовия език. Интерпретирани са включени жестове в няколко речника с жестови езици. Резултатите демонстрират, че българският жестов език отразява българския устен език по отношение на броя на частите на речта и в този контекст може да съществува самостоятелно.

Ключови думи: български жестов език, морфологичен анализ, части на речта.

BULGARIAN GREEK LANGUAGE - MORPHOLOGICAL DIMENSIONS

Georgieva R.,

PhD student PU “Paisii Hilendarski”

Abstract. This article introduces a morphological analysis of the sign language. The interpretation includes gestures in several vocabulary glossaries. The results demonstrate that the Bulgarian gesture language reflects the Bulgarian oral language in terms of the number of parts of the speech and in this context can exist independently.

Keywords: Bulgarian language of speech, morphological analysis, parts of speech.

Увод

Жестовият език е основно средство за комуникация между хората с увреден слух. Всяка държава притежава собствен знаков език, различен от знаковите езици на слухово увредените хора от други държави. Българският жестов език е компонент от уникалната култура на хората с увреден слух, която от своя страна е част от културата на цялото българско общество.

Уменията за жестава комуникация, на слухово увредените хора, влияе положително както върху езиковия им статус, така и върху интелектуалния им и социален потенциал. Динамиката в развитието на обществото и възникналите промени, резултат от нея, намират отражение и в ежедневието на хората с увреден слух. Във връзка с подобряване на възможностите си за комуникация слухово увредените хора продуцират изразни средства за всяко ново явление и понятие. По този начин те увеличават способностите си за комуникация и попълват познанията си в различни области от живота и науката.

Основна част

Използва се документален метод за изследване, като се анализират морфологичните измерения на българския жестов език в три речника, в които е отразен.

Динамичните процеси на развитие на естествения български знаков език е са отразени в „*Речник на българския жестов език*”.” Речникът е научно- приложен продукт от първото мащабно лингвистично проучване на жестовата комуникация в общността на глухите хора в България.”[Речник на българския жестов език, 2017]. Научното изследване е проведено в рамките на проект „Подкрепа за равен достъп и личностно развитие” по ОП ”Наука и образование за интелигентен растеж” 2014- 2020 г., по обществена поръчка на МОН, възложена на фондация „Глухи без граници - България”. Основната задача, която е стояла пред създателите на речника е унифицирането на българския жестов език, с цел неговото по- нататъшно признаване, разпространение, преподаване и използване от всички български граждани.

Една от водещите цели на „Речник на българския жестов език” е идентификация на лексикалния състав на българския жестов език. В резултат на емпиричното проучване е „приета позицията, че българския жестов език /БЖЕ/ е сложна йерархична система от лингвистични кодове, които влизат в структурни връзки помежду си и изграждат езикови подсистеми, категории и подкатегории, които са индикатор на закономерности във функционирането на цялата система.” [Речник на българския жестов език, 2017].

Словникът е организиран в лексикално- семантични ядра. Ключовите компетентности при формулиране на темите са съобразени с Европейската езикова рамка, те са предпоставка за успешната социална реализация на гражданите в обединена Европа, реализират се чрез осигуряване на необходимия лексикален и граматически минимум за нормална комуникация в определени сфери и ситуации.

Структурата на словника в „Речник на българския жестов език”[2017] е изградена от следните базови теми:

1. Представяне, самопредставяне, семейство;
2. Храна, напитки;
3. Животни, растения, селско стопанство;
4. Природа, природни явления;
5. Човешко тяло, здраве, болести;
6. Работа, професии;
7. Магазини, стоки, пазаруване;
8. Транспорт, транспортни средства;
9. Чувства и емоции;
10. Правосъдие, ред, закон;
11. Политика;
12. Спорт, култура, развлечения;

13. Облекло, обувки, аксесоари, козметика;
14. Професии;
15. Имот, жилища, обзавеждане;
16. Образование;
17. Административно устройство, държави, градове, села;
18. Технологии, компютри, интернет;
19. Празници, поздравии, традиции, ритуали;
20. Свободно време.

В речника, вариантите на жестовите знаци са изведени в статистически анализ съобразно модела жестове съответстващи на дума (понятие). Вследствие на този анализ се уточнява честотност на употреба: „Лексикалните форми с висока честота на употреба и тези, които имат сравними честотни характеристики на синоними, са идентифицирани като езикови знаци, по които националната общност на глухите е постигнала оптимална конвенция за понятийното им съдържание. Формите с ниска честота на употреба се приемат за диалекти и е възможно да бъде определен регионът на тяхното използване.”[„Речник на българския жестов език”, 2017].

При анализ на базовите теми „Речника на българския жестов език”, с включени общо 5 840 жестови лексикални единици, при направен количествен анализ на частите на речта на лексикалните форми, които се съдържат в словника на речника се получават резултатите, отразени в Таблица 1.

Таблица 1: Количествен анализ на частите на речта в словника на „Речник на българския жестов език”

Съществително име	3 359
	Отглаголно съществително име- 27
	Собствено съществително име-171
Глагол	373
Прилагателно име	416
Наречие	57
Числително	61
Предлог	17
Съюз	11
Изрази	126
Местоимение	62
Възглас	6

Междуметие	6
Звукоподражание	1
Частича	3
Причастие	7

Данните от проведенния количествен анализ ясно сочат, че жестовите аналози на думите в словника на „Речника на българския жестов език”, като части на речта следват количествено общоприетия модел в устния български език - най-много на брой са съществителните имена, следвани от прилагателните имена, глаголите и т.н. От което следва изводът, че *българският жестов език отразява българския устен език по отношение на броя на частите на речта.*

Освен количественият анализ на частите на речта в речника се откриват 270 статични жеста, които са значително по- малко от всички останали динамични жестове изведени в речника. Не са намерени ясни принципи за обозначаването с динамичен или статичен жест на определени думи (понятия).

При голяма част от жестовите знаци в речника се наблюдава *полизначност* (за няколко понятия се използва един жестов знак). Обособени са няколко групи на жестови знаци, при които се наблюдава полизначност:

- с общ корен- личен, личност, самоличност; покана, поканвам, каня; нощ, нощувка; ранен, рано; против, противник; откуп, подкуп и др.
- от общо семантично поле- зрение, зеница; свекър, сват, снаха; предател, предателство, клевета, шпионаж, шпионин, донос; дизайн, дизайнер, изкуство, илюстрация, художник и др.
- разположени в семантична йерархия- администрация, администратор, записвам, диктовка;
- близост на действието- вода, водещ, водач, лидер;
- думи, обозначаващи понятия от един вид- плодове- кайсия, кестен, слива, смокиня; цветя- карамфил, лайка, лале, люляк, роза; птици- гълъб, лястовица, птица, гларус и др.
- близки по изговор в устния език думи или започващи с еднаква първа буква- чесън, чичо; виолетов, ванилия; процес, процент; февруари, физика; финал, фестивал;
- без общи и близки признаци- вермут, дама; грапав, ръжда, екзема; одит, пословица; квартал, десерт, паста; бульон, сим карта.

Въпреки групите на полизначни жестови знаци, които са обособени при анализа, може да се направи извод, че няма ясни показатели за формиране на полизначност между жестовете в българския жестов език.

В „Речник на българския жестов език” в приложение №2 „Държави” са поместени жестовите знаци на лични съществителни имена на голяма част от държавите от цял свят. Прави впечатление, че жестовете за именуване на държави, в по-голямата си част са динамични. Внасят се описания за национални ярки и популярни характеристики (напр. Мексико- описва се шапка с широка периферия). „Жесто- мимичната реч има висока степен на образност, на иконичност. Много от знаците наподобяват обектите или дейностите, които изобразяват.”[Левтерова, Д (1998)]

Видно от направения до тук анализ може да се обобщи, че българският жестов език е пълноценен и неговите възможности са сравними с устния български език.

Подобен анализ е направен и на „*Речник на международния жестов език - Жестуно*” [1975г.]. Резултатите от количествения анализ на частите на речта в „Речник на международния жестов език - Жестуно” са представени в Таблица 2:

Таблица 2: Количествен анализ на частите на речта в „Речник на международния жестов език- Жестуно”

Съществително име	733
	Отглаголно съществително име- 6
	Собствено съществително име-53
Глагол	252
Прилагателно име	224
Наречие	65
Числително	24
Предлог	7
Изрази	43
Местоимение	37
Частица	2
Причастие	8
Абревиатура	2

Данните от количествения анализ показват, че жестовите аналози на думите в на „Речника на международния жестов език - Жестуно”, като части на речта, се доближават до резултатите от „Речника на българския жестов език”, като най- много на брой са съществителните имена, но тук глаголите (252) са повече от прилагателните

имена (224). Не се откриват жестове за съюзи, възгласи, междуметия и звукоподръжания, които са налични в „Речника на българския жестов език”. Но в „Речника на международния жестов език - Жестуно” се отчита, че са поместени жестове за две абривиатури (ЮНЕСКО, СФГ), докато в „Речника на българския жестов език” няма жестови знаци за абривиатури.

Прави впечатление, че жестовете за собствените съществителни имена на държави в „Речника на международния жестов език - Жестуно” са статични, за разлика от по-голямата си част динамични жестове за лични съществителни имена на държави в „Речника на българския жестов език”.

При отчитане на всички резултати от анализите на двата речника - „Речник на българския жестов език” и „Речник на международния жестов език - Жестуно”, може да се твърди, че „Речника на българския жестов език” е по-изчерпателен и по показателите, на които сме наблегнали, се доближава до устния български език. И двата речника имат своите предимства, сфери на предназначение и ползи от употребата им.

Друг речник, който е подложен на анализ е *„Жестов речник по Човекът и природата, Физика и Астрономия”* за 5., 6., 7., 8. клас на специалните и общообразователните училища [2004]. Жестовете са подредени в четири глави 776 жеста за 387 понятия, като във всяка глава са поместени жестове, необходими за усвояване на учебното съдържание по учебните предмети Човекът и природата, Физика и Астрономия, биология, география и химия. В речника са представени „обяснения към жестовете, с което много се улеснява логическото разбиране на жеста” [Замфиров, М., Съева, С, 2004], преведени са понятията и са транскибирани на английски език.

Частите на речта, които са поместени в „Жестов речник по Човекът и природата, Физика и Астрономия” са структурирани в Таблица 3.

Таблица 3: Количествен анализ на частите на речта в „Жестов речник по Човекът и природата, Физика и Астрономия”

	65
Съществително име	Сложни съществителни имена- 3
Прилагателно име	1
Наречие	1
Изрази	217

Поради спецификата на „Жестов речник по Човекът и природата, Физика и Астрономия” се наблюдава липса на много от частите на речта (глагол, числително име, предлог, местоимение и др.), но изразите, свързани с понятията от специфичната

терминология са много на брой- 217, в сравнение с „Речник на българския жестов език”- 126 и „Речник на международния жестов език- Жестуно”- 43.

Безспорни са предимствата и ползите и от трите речника- „Речник на българския жестов език”, „Речник на международния жестов език - Жестуно”, „Жестов речник по Човекът и природата, Физика и Астрономия” . От получените резултати, отразени в таблица 1, е видно, че понятията отразени в „Речник на българския жестов език” са обхванали всички сфери на обществения и културен живот на хората с увреден слух в България, което е предпоставка българския жестов език да бъде пълноценен език. От друга страна, жестовите аналози на думите в словника, като части на речта, следват количествено общоприетия модел в устния български език - това е още едно доказателство за това, че българския жестов език по възможности е идентичен с устния български език. „Жестовият език следва да се приеме за „истински език”, сравним с всеки слухово- вокален език, като качеството и скоростта на предаване на информацията е практически аналогична.”[Попзлатева, Ц.,1999]

Създават се и се извеждат за анализ, употреба и публично презентирание и възникващи нови жестове. След направен анализ на нагласите към сексуално образование като част от учебно съдържание по учебния предмет „биология и здравно образование“, Гарова, Левтерова [2019] извеждат необходимостта от създаване и използване на нови жестове за целите на образователния процес. Гарова [2019] отбелязва създаването на 21 нови жеста за целите на обучението по биология и здравно възпитание, раздел сексуално образование. Създадените нови жестове са съвместна работа на ученици, учители и родители. Учениците са нарекли създадените нови жестове „*Речник за срамежливици*“. В морфологичен план, жестовете съответстват на: 12 знака за съществителни имена, 3 знака за прилагателни имена, 1 глагол с придружаващо наречие, 1 наречие и 4 изрази. Както отбелязва авторката, „От 21- те новосъздадени жеста, динамични са 20 и само един е статичен знак.“

Видно е българския жестов език се развива и обогатява като всеки друг език. Жестовете имат приложение в ежедневно функциониране както на лица със слухови увреди, така и на общуващите с тях.

Заклучение

При направения морфологичен анализ на българският жестов език ясно се открояват възможностите за самостоятелно съществуване на българския жестов език като официален език за комуникация на лицата със слухови увреди, а и за лицата, които работят с лица със слухови увреди. Последните могат да научават българския жестов език като чужд език и владееенето му да се признава като овладян друг език.

Използвана литература:

1. Гарова, Н., Левтерова, Д. (2019). Нагласи към сексуално образование и сексуално поведение на ученици с увреден слух. Е-списание “Образование и развитие“ бр.3, 30 -41. ISSN 2603-3577.

2. Гарова, Н. (2019). Разширяване на българския жестов език чрез сексуално образование на ученици с увреден слух. Е-списание "Образование и развитие" бр.3, 63 - 72. ISSN 2603-3577.
3. Замфиров, М., Съева, С. (2004). Жестов речник по Човекът и природата, Физика и Астрономия за 5., 6., 7., 8. Клас на специалните и общообразователните училища. София: АЛТЕРА.
4. Левтерова, Д.(1998). Семантични патерни на жестомимичната реч. Специална педагогика, бр.4, стр36.
5. Попзлатева, Ц. (1999). Психология на развитието при слухово- речева патология. София: Унив. изд. Св. Климент Охридски.
6. Речник на българския жестов език (2017). София: „Образование и наука” ЕАД, 2017.
7. GESTUNO International Sign Language of Deaf (1975). The British Deaf Association ISBN 0 9504187 06.